

Globalització, neoliberalisme i crisis

Javier Martínez Peinado

Globalització, neoliberalisme i crisi

Javier Martínez Peinado

Universitat
Progressista
d'Estiu
de Catalunya

UPEC

Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya

Portal de l'Àngel 42, 2n A 08002 Barcelona

www.upec.cat / info@upec.cat

Autor: Javier Martínez Peinado

Assessorament lingüístic: Mar Olivé

Disseny coberta: Xavier Badenes

Fotografia coberta: Jordi Serrano

Idea original: Jordi Serrano

Direcció de la col·lecció: Judith Calabria i Luis Juberías

El contingut d'aquesta publicació pot ser reproduït, sempre que se citi la procedència.

Edició i maquetació:

DEBARRIS, SCCL

Perla, 31 bxs

080012 Barcelona

www.debarris.com

debarris@debarris.com

ISBN: Pendent de la sol·licitud!!!!

Dipòsit legal: B-28.335-2008

*

Globalització, neoliberalisme i crisi

El present article té el seu origen en la meua intervenció en la taula rodona organitzada per la UPEC el passat mes de juliol i que duia per títol: “Globalització com a coartada del neoliberalisme?”¹. Posteriorment, quan pensava presentar el material corresponent, va semblar més convenient ressituar les reflexions que aleshores vaig plantejar en el marc de la crisi actual, que tant fa i tant farà parlar. Però més que una anàlisi d’aquesta, miraré d’articular la resposta (negativa) que aleshores vaig donar a la pregunta del títol de la taula amb les sortides que

1 Concretament, el 10/07/08, compartint la taula amb en Joan Tugores i en Carlos Berzosa, i moderant la Rosa Alarcón. Des d’aquí el meu agraïment als organitzadors del Programa d’Activitats (UPEC, Fundació Món-3 i Fundació Solidaritat UB) per la seva amable invitació

s'entreveuen, tot i que només sigui per la lògica de les forces enfrontades en elles.

Vaig afirmar, i afirmo, que la globalització és alguna cosa més que la política o la ideologia neoliberal. El que anomenem globalització és l'expressió del capitalisme global, i, com a procés, és el conjunt de mecanismes operants en el capitalisme per transitar des d'una base internacional a una base global. Què significa aquest "global"? Doncs que el capitalisme, en tant que (i)relació social, en tant que (ii)mode de producció, distribució i consum i en tant que (iii)sistema mundial de formacions socials, transcendeix els marcs nacionals de definició i d'operativitat. Això és el que vol expressar l'esquema 1, que ve a reflectir la *realitat* de la globalització:

- És una *realitat* (i no una política o ideologia) el que es globalitzen les relacions socials intercapitalistes i de capital/treball, constituint-se així classes socials globals, la qual cosa no vol dir que no es mantinguin diferències "ètnic-culturals nacionals" en funció dels avantatges que elles tinguin per al capital global

(diferències salarials, especialització, etc.). Però la competitivitat i l'assalarització ens mostren a les clares com van adquirint aquest caràcter global, des de la “disciplina de mercat” empresarial (les decisions s’han de prendre amb criteris de finançament, localització, costos, etc. *globals*, perquè així també el fan els competidors), fins a la competència entre treballadors globals, es moguin o no espacialment (tan global és un camperol xinès que emigra a les zones industrials del sud-est, com el treballador que treballa, sense moure’s, en una multinacional a Barcelona, com un emigrant llatinoamericà que ha vingut a treballar l’agricultura a Lleida). I això *no té a veure essencialment amb el neoliberalisme*, sinó amb l’extensió universal del valor de canvi i de la relació d’exploatació del treball humà en benefici de la propietat del capital, *tot i que el neoliberalisme li pugui servir -li ha servit- eficaçment com a ideologia*.

- És una *realitat* (i no una política o ideologia) el que el mode de produir, distribuir i consumir, a través de la fàbrica mundial o global, els mercats financers, i els

mercats de bens i serveis (de producció i de consum) s'ha imposat a través del desbordament nacional del cicle del capital, des de la inversió fins a la venda del producte final². La “lleï del valor” s'ha mundialitzat, canviant, no ja el mer espai de la rendabilització del capital, sinó les mateixes coordenades de la seva definició, passant del “temps de rellotge” al “temps real”, superant fronteres i especificitats territorials. L'abstracció del capital i la seva rendabilització, D-D', en la seva màxima expressió. El qual, per cert, com veurem després, té importància per a l'explicació de la crisi actual. Però, novament, *això tampoc no té a veure essencialment amb el neoliberalisme*, sinó amb el procés d'expansió permanent del capital per superar les seves contradiccions internes entre la productivitat i la rendabilitat, entre la producció i la

2 El cicle del capital, segons en Marx, té la següent seqüència: el capital en forma de diners (D) s'inverteix en mercaderies (M) (materies primeres, mitjans de producció, força de treball) per posar-les a produir durant més temps (...P...) del necessari per reproduir-les, obtenint així mercaderies (M') amb més valor, que venudes pel seu valor acrescut, permeten obtenir un capital D' superior a D. El cicle en el seu conjunt és: D - M - ...P...- M' - D'.

distribució, *tot i que el neoliberalisme li pugui servir –li hagi servit– eficaçment com a política.*

- Finalment, és *una realitat* que el sistema mundial capitalista, en globalitzar l'exploració dels recursos naturals i humans, ha conformat una infraestructura en la que les retes són supranacionals (degradació mediambiental, canvi climàtic, migracions) i, també, ha qüestionat les relacions productives, comercials i financeres que abans, amb caràcter inter-nacional, configuraven l'estructura del sistema com un conjunt asimètric de relacions d'hegemonia/subordinació (entre els Centres) i de dominació/dependència (entre els Centres i les Perifèries). En aquest qüestionament ha influït poderosament, a més de l'aparició d'una Semiperifèria (fruit de la industrialització global), la constatació de la incapacitat de l'unilateralisme nacional, per molt potent que sigui, per afrontar els problemes globals de la base econòmica. La superestructura inter-nacional heretada ja no serveix, com plantegen *objectivament* el canvi climàtic (infraestructura) o l'actual crisi econòmica (estructura).

Independentment dels discursos més o menys nacionalistes que escoltem i escoltarem, l'exigència de noves regulacions superestructurals superen les possibilitats dels governs nacionals. *I això tampoc no té a veure essencialment amb el neoliberalisme, sinó amb l'expressió política i territorial del capitalisme global. El neoliberalisme ha pogut servir com a eina per a l'hegemonia de l'intent superimperialista nordamericà (amb el seu aliat britànic), però amb el fracàs d'aquest intent no es frena ni el capitalisme ni el seu caràcter global. Simplement, s'apunten uns altres escenaris, ancorats en una nova superestructura multilateral.*

Si la resposta que proposo, aleshores, a la identificació globalització-neoliberalisme és negativa, com interpretar l'actual identificació crisi econòmica = crisi del neoliberalisme = crisi de la globalització?

En primer lloc, no hi ha dubte que l'origen de l'actual crisi és de l'esfera financera, però, en ella, del que és el *capital fictici*, aquell capital que es rendabiliza sense aug-

ment de valor (i “només el neci confon valor amb preu”), perquè no s’inverteix en processos productius (de valor). O sigui, en termes del cicle del capital abans explicat, és aconseguir D’ a partir de D sense passar ni per M (generant ingressos als factors de producció) ni per ...P... (generant valor excedent). El predomini d’aquesta fracció del capital, per sobre del bancari i de l’industrial, suposa (i) màxima *rapidesa* en la rendabilització (basada en la compra-venda: com puc guanyar més?); (ii) màxima *mobilitat* (per buscar el benefici on sigui: on puc guanyar més?); i (iii) *llibertat* de producció de noves mercaderies financeres sense límit (per cobrir la insaciable necessitat de maximitzar beneficis: en què puc guanyar més?). *La rapidesa exigeix desregulació* de les operacions mercantils, *la mobilitat exigeix la liberalització* de controls en aquesta, i *la innovació exigeix privatització* i respecte absolut a l’agència privada.

Desregulació, liberalització, privatització, la santíssima trinitat del capital per recuperar-se de la crisi dels 70. És fàcil entendre, en aquest context, el protagonisme del capital fictici com a palanca de l’acumula-

ció de capital (o creixement econòmic) en els Centres, especialment en EUA i la Gran Bretanya, des de meitat dels anys 80. Aquest model d'acumulació, a més, s'imposava políticament i ideològicament a la resta del món ("Consens de Washington"), i aquí és on es va definir el "neoliberalisme". Les bases reals d'aquest model de creixement, extremament volàtil, eren: (i) la sobreapreciació d'actius en els centres, que es van anar reajustant en successives crisis (des dels bons-brossa fins a les .com); (ii) el desenvolupament de mercats bursàtils en la Semiperifèria ("emergents"), on es gestionen els excedents de l'economia real (l'enorme massa de plusvalor generada per la industrialització per substitució d'exportacions), que van patir crisi i duríssims ajustaments durant els 90; (iii) la rendabilització màxima del crèdit sobre l'economia real, a través del endeudament masivo de les empreses i de els treballadores. I ha estat l'explosió d'aquesta darrera, sumada a les anteriors, la que ha desencadenat la crisi final del model, la crisi actual. Per tant, es tracta de la crisi d'un mode de creixement, no d'una crisi de la globalització, perquè la globalització és el procés d'imposició del capitalisme

global, i aquest, ja ho hem explicat, és més que una política o una ideologia.

Però la crisi està aquí, i exigeix que el capitalisme global defineixi un nou model de creixement, i que doni respostes, a més, als problemes de la base econòmica ja globalitzada. La qüestió és, com indicava abans, qui i com es dirigeix la sortida de la crisi evitant els perills per al capital, els seus beneficis i els seus beneficiaris.

Pel que fa a això, és inquietant repassar l'experiència històrica de les anteriors crisis de models d'acumulació. En efecte, partint de què qualsevol crisi capitalista provoca, entre altres coses, un augment de la competència intercapitalista i un empobriment de les classes treballadores, es pot observar que les sortides han depès de la lluita d'aquestes: quan han sortit derrotades, les solucions han estat autoritàries (nazisme i feixisme en la dels 30, reaganisme i thatcherisme en la dels 70) i amb guerres; i, quan van aconseguir imposar sortides populars (New Deal, Estat del Benestar post-bèl·lic europeu), van suposar una millora de les seves condicions de vida i, apurant, fins i

tot menys bel·licisme (si considerem que la descolonització va ser “més fàcil” per la impossibilitat política del manteniment de l'imperialisme).

Està clar que, en tots els casos, es tractava de models de creixement en marcs d'acumulació de capital *nacionals*. Per això l'augment de la competència intercapitalista (interimperialista) va derivar en guerres, per això el fordismo-keynesià de l'Estat del Benestar va poder funcionar sobre la base del pacte nacional productivitat-salaris i de les matèries primeres barates de la Perifèria, per això el “desarrollisme” va poder ser un reclam per a les burgesies perifèriques. Però ara es tracta d'una crisi de model de creixement del capitalisme *global*, i, encara que a alguns no els agradi, o a molts, no hi ha possibilitats de tornar enrere, al món “nacional”.

La sortida a la crisi del neoliberalisme global dependrà, aleshores, com sempre ha estat, de com es resol la competència intercapitalista i la resistència de les classes treballadores i els moviments socials (novetat aquesta “de l'anticapitalisme “tardà”) a l'empobriment:

- La competència intercapitalista sembla que no pot seguir resolent-se en opcions unilaterals superimperialistes. Més aviat, és el discurs multilateralista i de gestió mínima comú el que s'ha d'imposar, per múltiples raons: tant de feblesa i falta d'interès dels EUA en mantenir la situació precedent, com per impossibilitat de seguir deixant fora a les noves classes capitalistes d'Àsia. És el que, seguint a Bujarin, podem anomenar “ultraimperialisme”.
- Però si l'ultraimperialisme pot, a curt o mig termini, oferir “pau” en el món, això no vol dir que sigui amb més llibertat. Al contrari, si les classes treballadores (i, molt especialment, de les semiperifèries) no aconsegueixen rebutjar una sortida econòmica feta damunt seu, el que s'ha d'esperar, *com sempre*, és una terrible deriva cap a l'autoritarisme, és vista ara com a integrisme religiós, de racisme, de patriotisme, o de militarització antiterrorista.

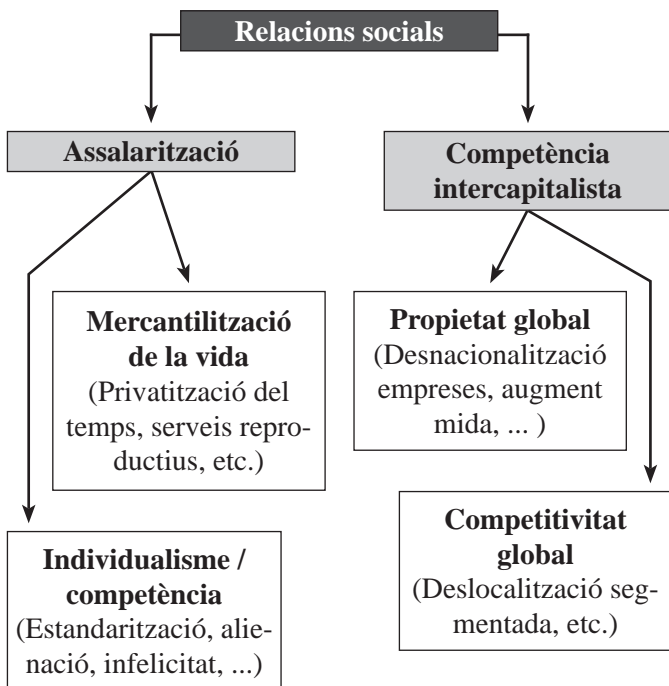
El neoliberalisme no és el final del capitalisme global. Ni molt menys. Una major regulació, una major

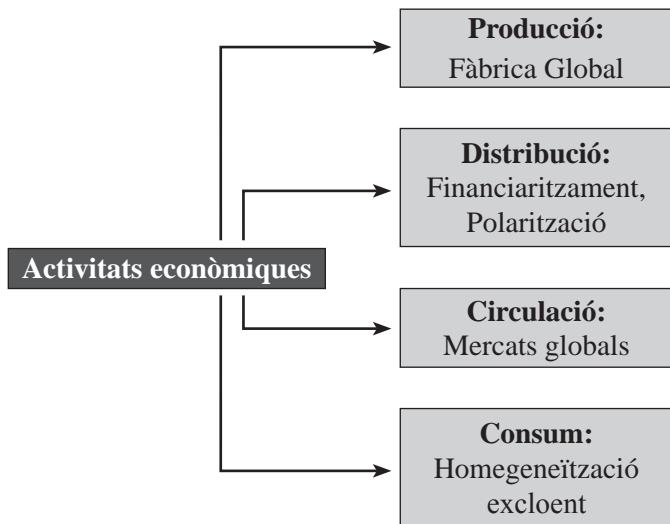

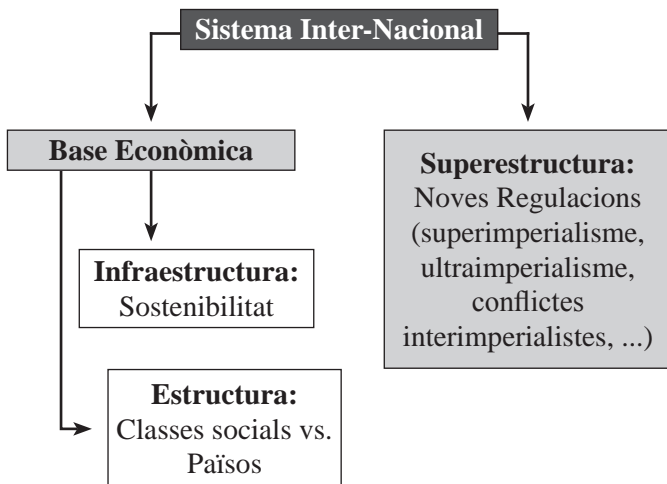
intervenció estatal per “salvar” l’economia, un “keynesianisme global”, en definitiva, pot ser un somni o un malson. I això dependrà de qui l’imposa objectivament, si les forces del capitalisme global o les forces de l’anticapitalisme global.

El capitalisme global

*

LA UPEC

L'11 de novembre de 2004, un grup de persones compromeses amb les polítiques d'esquerres i vinculades als àmbits social, intel·lectual, polític i acadèmic van constituir la Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya (la UPEC). Es tracta d'una iniciativa que sorgeix de la necessitat d'omplir un buit pel que fa als escenaris de debat plurals dels sectors progressistes a Catalunya.

La UPEC vol ser un gran espai de trobada, reflexió i estudi sobre aquells temes que preocupen als sectors socials democràtics i d'esquerres.

El programa docent de la UPEC té dues característiques bàsiques:

- Contribuir al desenvolupament de la cultura democràtica d'esquerres
- Participar en l'anàlisi de les polítiques aplicades, des d'una perspectiva estratègica d'esquerres.

La UPEC crea un espai d'intercanvi entre ponents i participants que combina la reflexió i l'aprenentatge per tal de plantejar propostes pels reptes que té Catalunya.

Establint, d'aquesta manera, les bases per construir una societat millor apostant per la transformació social. Així mateix, la universitat progressista contribueix a enfortir els mecanismes de difusió, reflexió i elaboració de la cultura i les idees de les esquerres catalanes.

La principal fortalesa de la UPEC prové de la xarxa d'entitats i que formen part del projecte i li donen suport. Des del principi del projecte la base associativa de la UPEC ha crescut, enriquint-ne el contingut i aportant mirades diferents sobre la realitat.

Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya

Entitats del Consell Social que donen suport al projecte:

- Acció Escolta de Catalunya
- Acció Jove - Joves de CCOO
- Associació d'Estudiants Progressistes - AEP
- Associació de Joves Estudiants de Catalunya - AJEC
- Associació Catalana d'Investigacions Marxistes
- Associació Catalana per la Pau
- Avalot- Joves de la UGT de Catalunya
- Casals de Joves de Catalunya
- Càtedra UNESCO de Sostenibilitat de la UPC
- Col·lectius de Joves Comunistes - CJC-Joventut Comunista
- Comissions Obreres - CCOO
- Cooperació
- Coordinadora per a la Memòria Històrica i Democràtica de Catalunya
- Centre de Recerca Econòmica i Social de Catalunya
- Entorn SCCL
- Escola Lliure El Sol
- Esplais Catalans
- Fundació Cipriano García
- Fundació Catalunya Segle XXI
- Fundació Ferrer i Guàrdia
- Fundació Josep Comaposada
- Fundació Josep Irla
- Fundació l'Alternativa
- Fundació Pere Ardiaca
- Fundació Rafael Campalans
- Fundació Terra
- Fundació Nous Horitzons
- Joves d'Esquerra Verda – JEV
- Joventut Socialista de Catalunya
- Món-3
- Moviment Laic i Progressista
- SOS Racisme
- Suburbe Associació Cultural Octubre
- Unió General de Treballadors – UGT

Ponències 2008

El carrer a la Universitat, la Universitat al carrer

Universitat
Progressista
d'Estiu
de Catalunya

UPEC

Ptal de l'àngel, 42 2n A 08002 Barcelona
Tlf: 663 062 804 - 637 799 029
info@upec.cat | www.upec.cat

Amb la col·laboració:

 Generalitat
de Catalunya

 Diputació
Barcelona
xarxa de municipis

Ajuntament de Barcelona